

TAKDİM

Değerli Okuyucu,

Derginiz *Liberal Düşünce* çoktandır beklenen “Özgür Toplumun Felsefesi” konulu özel sayısı ile nihayet karşınızda. Özgürlükçü felsefe zaten bu derginin ana teması iken, bu konuda neden özel bir sayı hazırladığımızı merak eden okuyucularımız olabilir. Onun için, elinizdeki sayıyı tanıtmadan önce, bu konuda birkaç söz söylemek isterim.

Liberal Düşünce elbette baştan beri özgürlükçü çizgide yayın yapıyor, dolayısıyla onun her sayısında özgür toplum tasavvurunun çeşitli yönleriyle ilgili yazılara rastlamak mümkün. Ne var ki, bu yazıların hepsinin, özel bir sayıda olması beklenen felsefî derinlikte olmadığı ve esasen olamayacağı açık. Ayrıca, bu dergide yayımlanan her yazı da doğrudan doğruya özgürlükçü siyasî felsefeyi veya onun temel kavramlarını analiz etmiyor. Bu biraz da zorunluluktan kaynaklanmıştır. Çünkü, derginin münhasıran felsefî-teorik yazılara odaklanması, Türkiye ve dünyadaki güncel gelişmeleri takip edebilmemizi ve bu arada somut politika eleştirisi ve önerileri yapabilmemizi zorlaştırırdı.

Özgür toplum konusunda bir özel sayıyı ihtiyaç haline getiren, en az bunun kadar önemli olan başka bir nokta da şu: Özgürlükçü siyasî felsefenin bugünkü durumu bu derginin yayına başladığı 12 yıl öncesine aynı değil. Bizim entelektüel faaliyetlerimizi LDT adı altında koordine etmeye başladığımız 90’ların başlarında bu konuda akla gelen ilk isimler Hayek, Nozick, Mises, Freedman ve Buchanan gibi klasikleşmiş düşünürlerdi. Nitekim 90’lara kadar, özgürlükçü çevrelerde adeta moda olan kitaplar Hayek’in *The Constitution of Liberty* (1960) ve *Law, Legislation and Liberty* (1973-76) adlı kitapları ile, Nozick’in *Anarchy, State and Utopia*’sı (1974) ve Friedman’ın *Capitalism and Freedom*’ı (1962) idi. Oysa, son yirmi yılda klasik liberal-liberteryen düşüncede dikkate değer gelişmeler oldu; özgürlükçü siyasî literatür daha önce yaygın olarak bilinmeyen yeni düşünürlerin çalışmalarıyla zenginlik ve hatta derinlik kazandı.

Özgürlükçü entelektüel çevrelerde genellikle kabul edildiği gibi, Loren E. Lomasky, Randy E. Barnett, Chandran Kukathas ve David Schmidtz yeni özgürlükçü düşünürler kuşağının önde gelen temsilcileri olarak dikkat çekmektedir. Gerçi, Lomasky’nin klasik eseri *Persons, Rights and the Moral Community* 1987 gibi yeni kuşak için erken sayılabilecek bir zamanda yayımlanmıştı, ama onun özgürlük literatüründeki etkisi bugün daha fazla hissediliyor. Barnett,

Kukathas ve Schmidtz ise isimleri 90'ların ortalarından itibaren popüler hale gelen daha genç düşünürler kuşağından. Randy Barnett temel eseri olan *The Structure of Liberty*'yi 1998 yılında yayımladı. *Elements of Justice* adlı son kitabı geçen yıl piyasaya çıkan Schmidtz de esas olarak adı 90'lı yıllarda öne çıkan liberteryen bir düşünür.

Yeni kuşaktan Chandran Kukathas'a gelince, onun adını duyuran ilk eseri Hayek hakkındaki monografisi (Hayek and Modern Liberalism-1989) idiyse de, o daha çok 90'lı yıllar boyunca yayımladığı "çokkültürlülük" tartışmasıyla ilgili bir seri yazıyla ünlendi. Kukathas asıl çıkışını ise kozmopolitan bir liberal tasavvurun nirengi noktalarını gösterdiği -ve bazı yazarlarca Rawls'un "*A Theory of Justice*"i ile karşılaştırılan- *The Liberal Archipelago* (2003) adlı eseriyle yaptı. Benim kanaatime göre de, Kukathas özgürlükçü siyasî felsefesinin günümüzdeki en parlak temsilcisidir. Bu arada, onun "*Liberty*" adlı yeni eserinin 2008 yılında piyasaya çıkacağını da okuyuculara hatırlatmak isterim.

Elbette, özgürlükçü düşünceye son yıllarda katkı yapan ve bazılarının yazılarına bu sayıda yer verdiğimiz başka düşünürler de var. Burada Jan Narveson, Norman Barry, Bruce Benson ile Den Uyl ve Rasmussen ikilisi gibi daha kıdemli olanlar yanında, meselâ J. C. Lester, John Tomasi ve Mark Pennington gibi gençleri de anmak isterim. Jan Narveson *The Libertarian Idea* (1988) adlı eseriyle liberteryen felsefeyi sözleşmecî temelde formüle etmeye çalıştı. *The Enterprise of Law* (1990) adlı kitabı hala alanındaki temel başvuru eseri durumunda olan Bruce Benson ise "devletsiz hukuk" veya "çok-merkezli hukuk" yaklaşımının günümüzdeki en büyük temsilcisi. Den Uyl&Rasmussen ikilisini özellikli kılan, Ayn Rand'cı ekolden gelen düşünürler olarak, önce *Liberty and the Nature*'da (1991) daha sonra da *Norms of Liberty*'de (2005) klasik liberal siyasî teori ile Artisto'cu erdem anlayışını bağdaştırma girişiminde bulunmuş olmaları. Norman Barry'yi ise *Liberal Düşünce* okuyucuları zaten çok iyi tanıyor.

İşte elinizdeki sayıyı bu düşüncelerle hazırladık. İstedik ki, *Liberal Düşünce*'nin bu sayısı özgür toplum anlayışına teorik düzeyde ilgi duyanlar için uzun yıllar temel bir başvuru kaynağı olsun. Ama, böyle bir özel sayı hazırlamanın çeşitli nedenlerden dolayı kolay bir iş olmayacağını başından beri farkındaydık. Öyle de oldu.

Bir kere, özgürlük felsefesinin bütün yorumlarını temsilî bir şekilde dergiye yansıtmaya imkân yoktu. İkincisi, böylesine kapsayıcı bir seçmeler külliyatında yer alması gereken yazıları "kâğıt üstünde" listelemek mümkün olsa bile, bütün bunların Türkçeye çevrilmesi çok zahmetli ve zaman alıcı bir iş olurdu. Çeviri dediğiniz de, dışardan bakanların sandığı kadar kolay bir iş değil. Herhangi bir şekilde İngilizce bilen herkes başarılı çeviri yapamaz, yapamıyor. O zaman da, editöryal emeğimizin büyükçe bir kısmını elimize

ulaşan çevirilerin çoğunu Türkçeye uyarlamak için harcamak durumunda kalabiliyoruz.

Öte yandan, bu özel sayı için, önceden yayımlanmış metinlerin çevirilerini yayımlamakla yetinemedik. Bundan dolayı, özgür toplum tasavvuruna bağlı yaşayan düşünürlerden de orijinal makale veya denemeler talep ettik. Bunlardan sadece dördünden (Bruce Benson, Jan Narveson, Norman Barry ve David Schmidtz) olumlu cevap alabildik; bir o kadar daha yazar, yapmak istediğimiz işi takdir etmekle beraber, çeşitli nedenlerle bu sayımıza katkıda bulunamadılar. Sonuçta bu sayıda, aralarında özgürlükçü siyasî felsefenin bazı klasiklerinin de yer aldığı, çok önemli yazıları bir araya toplayabildik.

***

Liberal Düşünce'nin bu sayısı Randy Barnett'in günümüz liberteryen düşüncesindeki ana eğilimleri tanıttığı ve liberteryen düşüncenin felsefî-ahlâkî temellerini hak-eksenli yaklaşımla sonuçsalcı-faydacı yaklaşımı bağdaştıran bir temelde yeniden formüle etmeye giriştiği yazısıyla başlıyor. Barnett, yukarıda işaret ettiğim gibi, doğal hukuk geleneğinden gelen, bireyci özgürlükçülüğün devlet karşısındaki en şüpheli kanadına mensup hukukçu bir düşünür. Onun ayırt edici özelliklerinden biri de, halihazırdaki liberteryen ekoller arasındaki herhangi bir gruplaşmanın içinde yer almaması. O bakımdan da liberteryen gruplara ilişkin değerlendirmelerinin tarafsızlığına güvenilebilecek bir isim. Barnett ayrıca literatürde "özgürlük karinesi"ni hukukî yorumun odağına yerleştirmesiyle de biliniyor.

"İki Liberalizm Anlayışı" başlıklı yazının müellifi olan filozof Loren E. Lomasky de öyle. Onu da herhangi bir gruba dahil etmek mümkün değil. Yazısından da anlaşılacağı gibi, Lomasky tipik bir klasik liberal düşünür. Yazısında -kendi adlandırmasıyla- "özgürlük hakları" ile "refah hakları"nın felsefî temellerini karşılaştırıyor ve ikinci grup hakların ilkinin aksine "temel haklar" olarak genelleştirilemeyeceğini savunuyor. Lomasky'nin bu yazısı ayrıca liberalizm içindeki çağdaş bölünmenin niteliği hakkında derinlemesine fikir edinmek isteyenler için de birebir.

Jan Narveson bu sayı için özel olarak kaleme aldığı denemesinde, bir felsefeciden pek de beklenmeyecek bir sadelikte, özgür toplumun esaslarını aydınlatmaya çalışıyor. Narveson, haklı olarak, özgür toplumu onun içinde yaşayan bireylerin özgür olmasıyla tanımlıyor ve bu arada ulusal bağımsızlığın özgürlük demek olmadığına, bağımsız olan bir ulusun pekalâ bir diktatörlük rejimi veya totaliteryenizm altında olabileceğine dikkat çekiyor. Özel olarak mülkiyetin özgürlükle ilişkisini de vurgulayan düşünür, ileriki sayfalarda Schmidtz'in yaptığına benzer biçimde, refah devletinin özgür toplum anlayışıyla uyummadığını da göstermeye çalışıyor.

Onu izleyen yazı Isaiah Berlin'in meşhur "Two Concepts of Liberty" başlıklı klasik denemesinden alınmış temsilî bir parça. Berlin burada artık kendi adıyla anılan "negatif" ve "pozitif" özgürlük kavramlarını -kimilerine göre, anlayışlarını- açıklıyor. Bu denemede çok belirgin bir felsefe tadı var ve bütün diğer denemelerinde olduğu gibi Berlin burada da bize adeta bir felsefe turu yaptırıyor. Mehmet Turhan'la Nur Uluşahin'in, Isaiah Berlin'in yine aynı derecede meşhur ve kendi adıyla maruf olan "ahlâkî çoğulculuk" görüşünü tanıtan makaleleri bu konuyu tamamlıyor.

Bu derginin vefalı müdavimlerinden Norman Barry yine ufuk açıcı bir yazıyla karşınızda. Barry'nin "özgür toplum kavramı"nı analiz ettiği bu yazı klasik liberal felsefenin güncelleştirilmiş bir özeti gibi. Richard Ebeling'in klasik liberalizmin geçen yüzyıldaki büyük temsilcilerinden Ludwig von Mises'i tanıtan yazısının bundan farkı ise onun politik iktisat ağırlıklı olması. Yazı bu haliyle iktisadî düşüncenin 20. yüzyıldaki serüveni hakkında da epeyce bilgi veriyor.

David Schmidtz bu sayımıza verdiği son derece dikkate değer makalesinde refah devletinin yoksullara karşılıksız garantiler sağlamanın özgür toplumun ahlâkî temelleriyle neden bağdaşmayacağını anlatıyor. Ona göre, garantiler her ne kadar herkesçe arzu edilir olsa da, bunları satın almanın maliyeti yüksektir. Oysa, bir toplumun barışçı ve müreffeh olması sorumluluğun -refah devleti kurumlarının yaptığı gibi- başkalarına yüklenmek yerine, kişinin kendisi tarafından üstlenilmesine bağlıdır. Sorumluluğun "içselleştirilmesi" ise üretken çabayı ödüllendirmekle mümkündür. Onun için, garantilerin olmaması beşerî gelişmenin başlıca dinamiklerinden biridir.

Bu sayıda, 20. yüzyılda bir "liberal aydınlanma" yaşanmasına belki de en fazla katkıda bulunmuş olan özgürlükçü düşünür Hayek'i elbette unutamadık. Ama Hayek Türkiye'de de epeyce bilindiği ve başka bazı kitapları daha önce Türkçeye çevrilmiş olduğu için, bu sayıda onunla ilgili ilginç bir sentez yapmayı tercih ettik: Bir yandan onun siyasî felsefesinin epistemolojik temelleri hakkında bilgi veren klasik bir makalesini ("Bilginin Toplumda Kullanımı"), öbür yandan da onun sosyal teorisini yine aynı epistemolojik temelden hareketle günümüzün "müzakereci demokrasi" tartışmalarıyla ilişkilendiren Mark Pennington'un bir makalesini yayımlıyoruz. Pennington'ın ufuk açıcı makalesinden sadece Hayek'i değil, fakat aynı zamanda "müzakereci demokrasi"yi de daha iyi öğrenmiş oluyoruz.

Bruce Benson bu sayıya kendi akademik kariyerine çok uygun bir makalesiyle katılıyor: İlk defa Liberal Düşünce'de yayımlanan bu denemede Benson "Law Merchant"ın doğuş ve gelişme hikâyesinden hareketle, "devletsiz hukuk" teorisinin "gerçek"çi temellerine dikkatimizi çekmeye çalışıyor.

Bireyci-anarşist düşüncenin 20. yüzyılın ikinci yarısındaki en önemli temsilcisi olan Murray Rothbard hakkındaki makale onun siyasî felsefesini ana

hatlarıyla tanıtan, iyi bir “Rothbard’a giriş” yazısı niteliğinde. Rothbard hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler onun *Liberal Düşünce*’de daha önce yayımlanan “Devletin Anatomisi” başlıklı yazısına bakabilirler.

Bu sayımızda, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Amerikan toplumunda bireyci düşüncenin yeniden canlanmasına edebî eserleriyle de katkı yapmış olan Ayn Rand bir yazısıyla temsil ediliyor: “Özgür Bir Toplumda Devletin Finanse Edilmesi”. Malum, Rand’ın başka bazı kitap ve makaleleri de daha önce Türkçeye çevrilmiş durumda.

Nihayet Bican Şahin de Rasmussen ve Uyl’un yukarıda sözünü ettiğim “*Norms of Liberty*” kitabını analiz ediyor ve Aristocu bir etikten hareketle klasik liberal bir siyaset anlayışı geliştirme denemesinin hem takdire değer yanına, hem de bu girişimin bünyesinde taşıdığı teorik zorluklara işaret ediyor. Hem daha önce Aristo ve “hoşgörü” üzerine çalışmış hem de son yıllarda liberal etiğin hoşgörüsüyle birlikte temel kavramlarından olan “özerklik”le epeyce haşır-neşir olmuş bir akademisyen olarak, Şahin Türkçede bunu en iyi yapabilecek kişi.

Dikkatli okuyucunun eminim gözünden kaçmamıştır: Bu sayımızda Robert Nozick ve Chandran Kukathas hakkında –veya onlardan- hiçbir yazı yok. Bu gerçekten üzücü bir durum, ama işin aslı şu: Nozick hakkında iki ayrı eleştirel deneme yayımlamayı planladığımız halde, çeviriler bu sayıya yetişmedi. Kismetse onları *Liberal Düşünce*’nin gelecek sayısına yetiştireceğiz. Bu konudaki gevşekliğimizin belki bir nedeni de, Nozick’in klasikleşen eserinin Türkçesinin daha önce yayımlanmış olması. Kukathas’a gelince, onun *Liberal Archipelago* adlı kitabının hiç de kısa olmayan Sonuç bölümünün çevirisini yakın geçmişte bu dergide yayımlamıştık. Onu bu sayıya almaya gerek görmedik, ama önümüzdeki dönemde *Liberal Düşünce*’de Kukathas adına daha çok rastlayacağımızı söyleyebilirim.

Gördüğünüz gibi, *Liberal Düşünce*’nin bu sayısı, önceden tasarladığımız üzere, özgür toplum konusunda vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olacak. O kadar ki, bundan sonra Türkiye’de bu özel sayımıza başvurmadan özgürlüğün siyasî felsefesiyle ilgili ciddî bir yazı yazılması hiç de kolay olmayacak gibi görünüyor.

Gelecek sayıda ayrıca özgür toplum temasıyla ilgili başka yazıların da olacağını şimdiden müjdelemek isterim.

Liberal Düşünce’nin bir sonraki sayısında buluşmak üzere.